

КРЕАТИВНА НАСТАВА ПОЧЕТНОГ ЧИТАЊА И ПИСАЊА У ОБРАЗОВАЊУ ДАРОВИТИХ УЧЕНИКА

Апстракт: Школа као институција у којој се реализује образовни и васпитни процес има задатак изграђивања успешних појединаца, а тиме доприноси успешности друштва. Један од циљева обавезног школовања је стварање мотивације код ученика да се даље образују и да се припремају за живот у свету који се налази у перманентним променама. Да би се тај циљ постигао, развој ученика треба поспешивати у правцу њихове све веће креативности и личне иницијативности. Креативност учитеља је претпоставка развоја креативности ученика. Креативност је сложена способност састављена од бројних чинилаца који подстичу и подржавају стваралаштво (Ј. Ђорђевић). Даровитост може да се не појави и да остане неоткривена. То се најчешће догађа када су неадекватни или неповољни средински услови који окружују децу или у којима деца живе, када она не налазе себе, када се не суочавају са делатностима које би код њих пробудиле и подстакле успаване стваралачке способности. Даровитим ученицима треба омогућити да се упознају, да науче и усвоје истраживачке методе, поступке и технике, захтевати да комплетирају своје задатке и обавезно до краја их реализују. Креативност се, у ствари, односи на способност да се пронађу нова решења, сагледају проблеми из новог угла, створе нови погледи и идеје, нова увиђања, што се прихвата као нешто што има социјалну, духовну, естетску, научну или техничку вредност. Наставници савремене школе треба да поштују и да омогуће јединство сваког ученика и да обезбеде широке могућности деловања. За креативну наставу српског језика, уз опште дидактичке принципе, посебно се истичу и следећи принципи: принцип истраживања и стварања, принцип занимљивости, принцип практичне примене и принцип текста.

Кључне речи: креативна настава, почетно читање и писање, даровити ученици.

Увод

Веома давно се дошло до сазнања да су даровити и креативни појединци највеће благо сваког друштва. Још су стари народи (Кинези, Грци, Египћани, Индуси, Јевреји) уочавали њихов значај за укупан развој и напредак људске заједнице.

Данас је општа акција у свету усмерена ка успостављању школе и наставе у којој ће ученици активно учити а не само памтити оно што је већ некад неко други формулисао и изложио.

Деца са интелектуалном даровитишћу обично постижу изванредне резултате у решавању тестова интелигенције и показују високе капацитете за учење. Истраживачи истичу чињеницу да, уколико деца нису рано идентификована, може да се догоди да таква деца не буду охрабривана на одговарајући и подстицајан начин и зато њихов ниво даровитости не постиже своју тачку развоја. Ране године основног образовања треба да имају за циљ да гарантују оптимум развоја сваког детета.

У модерној, активној настави, у којој се постављају проблеми, у којој ученици сами трагају за одговорима на основу сопственог посматрања, анализе, синтезе, суђења и закључивања, нужне су активне паузе у којима се решава задати проблем. У

---

¹ zoricavlajkovac@gmail.com

² snezanavlajkovac@gmail.com

таквој настави доминирају питања и задаци којима се потенцира мишљење ученика, а у знатно мањој мери памћење, које не може у настави бити потпуно занемарено.

Креативни наставник – креативни ученик

Креативност (стваралаштво) је појам који се у научно-техничкој литератури користи на сличан начин као и у свакодневном језику за означавање мисаоних процеса којима се долази до решења, идеја, уметничких облика, теорија или производа који су јединствени и нови. Креативност је активност која даје нове, оригиналне производе, било у материјалној или духовној сфери, при чему се ти производи не могу приписати имитацији већ раније постојећих производа јер су од њих битно другачији. Ти нови производи, настали креативним процесом, требали би боље, успешније и рационалније удовољавати индивидуалним и друштвеним потребама од раније постојећих производа (Kols, Vajt, Braun, 2004).

Многи аутори прилазе дефинисању појма „даровитост” са различитих аспеката. Док га једна група тумачи као особину, потенцијал, способност, сазнајне компоненте, други указују на постигнуће у одређеним сферама људског деловања. Заједничко свим моделима дефинисања даровитости је то да у основи сваке даровитости стоје изузетне особине личности, натпросечне способности и креативност.

Постоји више облика даровитости. Поједина деца су даровита у природним наукама, друга у друштвеним наукама, трећа у уметности итд. Код неких се таленат манифестује одмах на раном узрасту, а код неких се јавља много касније. Разуме се, таленат ће се развијати или гушити, зависно од услова и средине који то омогућавају и зависно од саме активности детета (Kols, Vajt, Braun, 2004).

Подстицање наставничке креативности је први корак и претпоставка за васпитно-образовни процес који не гуши него подстиче креативност ученика. Креативност учитеља је уједно напоран рад који тражи да се напусти уходани начин подучавања и одлучи за креирање нових могућности. То првенствено значи преиспитивање задатака које жели да постигне својим васпитно-образовним процесом, али и метода и средстава које користи у настави, као и начина евалуације постигнућа.

Мотивација за учење

Мотив и мотивација су појмови из психологије који представљају чиниоце који подстичу на покретање активности јединке; изазивају одређено понашање, одржавају га и усмеравају ка неком циљу. У уској вези са мотивима је и мотивација. Психолози је дефинишу као процес свесног покретања и усмеравања активности човека ради постизања одређеног циља. Сваки процес мотивације почиње са одређеним потребама и завршава се након њиховог задовољења. Међутим, успех, односно неуспех у задовољењу потреба може довести до крајности, да човек изгуби поверење у себе или да постане превише самопоуздан (Vulfolk, Hјuz, Volkar, 2014).

Мотивација за реализацију одабраног садржаја се односи на то како предложени садржај, методе и облици рада, као и планиране активности мотивишу ученике за активно ангажовање у процесу стицања знања. Настава је усмерена на ученика, те је основни циљ објаснити како се остварује мотивација ученика.

Мотивација је сплет мотива с динамичком, регулативном и интегративном функцијом а мотив је чинилац у организму или личности који покреће активност, одржава је и усмерава циљу (Brofi, 2015).

Ако се код деце постиже да разумеју то што уче, памте ефикасно и без напора, а да притом осећају задовољство које доноси учење кроз игру и да бивају мотивисана

за рад, то је огроман успех за њих, а за нас највреднија и највећа награда коју можемо добити.

Неуспех ученика у школском учењу је веома сложен и озбиљан, не само лични, индивидуални, већ и много шири – социјални проблем са бројним негативним последицама на укупан развој личности ученика и његов будући живот. С тога се с правом наглашава да је питање школског неуспеха, питање од ширег значаја – део шире друштвене одговорности (Vulfolk, Hјuz, Volkar, 2014).

Настава у којој ученик мисли

Рецептивношћу у настави сматрамо стицање готових, од стране наставника формулисаних и саопштених знања, при чему се потенцира памћење ученика, а занемарују се његови мисаони напори. Битно је да у наставном процесу преовладава самостални рад ученика, посебно у сфери интелектуалних активности, а да се рецептивност сведе на неопходну меру, као основа за такву врсту ефикасне активности ученика.

Данас је општа акција у свету усмерена ка успостављању школе и наставе у којој ће ученици активно учити, а не само памтити оно што је већ некад неко други формулисао и изложио (Јукић, 2001). Према томе, основна школска формула је: уважавати ваншколска знања и искуства ученика; уважавати социјално-емоционалну сферу личности ученика; уважавати приватност ученика, његову индивидуалност; омогућити слободу избора делова образовних садржаја; обезбедити слободу изражавања и равноправности ученика у настави и школи. Зато се битно разликују традиционална и активна настава. Циљ традиционалне наставе је стицање знања из појединих школских предмета, а активне наставе подстицање развоја и богаћење искуства ученика. У традиционалној настави су планови и програми унапред утврђени, а у активној су планови и програми флексибилни (могућност прилагођавања интересима ученика, могућност повезивања различитих предмета). Основни облици наставе и учења у традиционалној настави су предавања и рецептивни облици учења, а у активној настави користе се активне методе. У традиционалној настави преовладава спољашња мотивација (оцене, награде, казне, спољна контрола), а у активној настави унутрашња мотивација (интересовања ученика, учешће у атрактивним активностима). Оцењивање успеха у традиционалној настави се остварује давањем оцена, којима се утврђује степен усвојености програма, а у активној настави се организује темељно праћење развоја сваког ученика и примена индивидуализованог оцењивања. У традиционалној настави улога наставника је предавачка и оцењивачка, а у активној настави улога наставника је да буде организатор наставе, партнер у наставном процесу, мотиватор. Зато је потребно да навикавамо ученике да: а) сами постављају питања; б) у различитим изворима знања трагају за одговорима; в) нова сазнања проверавају у практичним активностима; г) самостално суде и закључују, јер ће само тако активно стицати нова знања.

У активној очигледности треба омогућити ученицима да сами упоређују, анализирају, синтезирају, суде и закључују. Што су ученици при томе самосталнији, то је очигледност боља.

У модерној настави треба да доминирају самостални рад ученика у стицању нових знања из различитих извора, интелектуални напор у трагању и откривању за ученике новог, као и решавање проблема и практична примена сазнатог.

Учење из различитих извора знања је од посебне важности за активно стицање знања. Коришћењем различитих извора знања (природа, друштвена средина, уџбеници, приручници, енциклопедије, литература, наставна средства и медији, компјутери – образовни и други софтвери, интернет и др.), ученици су у прилици да

трагају за новим знањима, да се навикавају и уче како издвајати битно и повезати са битностима из других извора, да од више датих структура стварају једну, сопствену структуру (Квашчев, 1980).

Пошто је развој мишљења, посебно стваралачког, један од основних задатака наставе свих наставних предмета, а незаобилазни део стваралачког мишљења је и машта, неопходно је у наставном процесу неговати и машту ученика.

Модерна настава треба да буде вешта комбинација поучавања наставника и самосталног учења ученика. Што је степен оспособљености ученика за самостално учење већи, тиме ће потреба за поучавањем бити мања, али поучавање никада из наставе неће бити елиминисано. Наставник и у најмодернијој настави са најмодернијим наставним медијима, мора бити организатор наставног процеса. У великој мери од наставника, од његове оспособљености за организацију наставе, према захтеву модерне дидактике, зависи у којој ће мери ученици и бити у подређеном положају (да у настави само слушају, памте и верно репродукују оно што су чули од наставника), а у којој ће мери бити мисаоно ангажовани у самосталном раду и учењу при савладавању наставног градива.

Сасвим је разумљиво да се истраживање у настави и ван ње, али у функцији припреме за наставни рад, најчешће комбинује са различитим изворима. Ретко се користи само један извор или само једна наставна метода. Истраживачка наставна метода се обавезно комбинује са дијалошком, монолошком и методом демонстрације. Све зависи од узраста ученика, њихове оспособљености за самостално истраживање, истраживачког задатка, од садржајне повезаности одређених извора, од расположивих извора и томе слично. Што је комбинација квалитетнија, тиме је и сазнавање ученика успешније. Истраживање путем решавања проблема могуће је само ако се остварује истраживање и у осталим видовима (тексту, лабораторијском раду, огледу, филму и сл.), нпр. тако ће се ученици оспособљавати у коришћењу различитих извора знања, што је једна од претпоставки успешног учења у савладавању одређеног градива. Учење, засновано на основама истраживачке наставне методе, може бити успешније, знања трајнија и применљивија. Зато је треба примењивати кад год је могуће и при учењу разноврсних наставних садржаја из различитих наставних предмета. У зависности од садржаја и карактера наставног предмета извори за истраживање ће бити различити, понекад ће доминирати једни, а понекад други. На наставнику је да одабере оне који су најцелиходнији за реализацију постављених задатака на конкретном наставном часу (Вилотијевић, 2000).

У савременим наставним системима акценат је на стваралачком учењу. Јасно је да без активности учитеља не могу ни ученици бити ангажовани. Основни услов за стваралачку активност и учитеља и ученика у настави је другачији избор садржаја и начина усвајања тог садржаја. Потребно је обезбедити садржај, средства, методе и облике рада у настави који ће представљати изазов за високо надареног ученика, а да се притом не разори самопоуздање и жеља за учењем оних мање даровитих. Оптимално решење подразумева сталну тежњу за квалитетом уз истовремено поштовање индивидуалних разлика. При томе, треба се више окренути самосталном раду ученика и чешће користи индивидуални облик рад у настави.

Задаци наставе почетног читања и писања

Задаци наставе почетног читања и писања су: да ученици савладају вештину читања и писања; савладају технику читања и писања до одређеног степена: да читају течно и изражајно; разумеју оно што су прочитали; обogaћују свој речник; стекну одређене навике везане за читање и служење књигом.

Поред наведеног, почетно читање и писање подстиче тежњу и потребу за стицањем нових знања са циљем оспособљавања ученика за самообразовање; развија код ученика смисао за лепо и племенито; оспособи ученика за коришћење штампе и штампане речи у практичном животу; подстиче развој интелектуалних и психолошких способности ученика; код ученика развија одређене радње у раду и понашању; развија код ученика смисао за тачност, уредност и одговорност.

Специфичност комплексног поступка обраде слова

Један од начина обраде слова који подстиче креативност код ученика и мотивацију за рад и учење јесте и комплексни поступак. Вредности комплексног поступка пре свега су у његовој ефикасности. За кратко време ученици науче да читају тако да им остаје доста времена за увежбавање. У пракси се сматра да је најважније ученике научити да читају, што је сасвим оправдано, али на рачун тога не би се смела занемарити етапа увежбавања читања.

Комплексни поступак у настави почетног читања веома је функционалан. То је поступак који представља интензивирање наставног процеса било да је реч о наставнику или ученику. Да би наставник адекватно применио овај поступак, мора да изврши опсежне припреме, да се стално усавршава како би квалитетније остварио одређене програмске задатке.

По комплексном поступку слова се не обрађују појединачно, нити пак, групно. Слова се обрађују у непрестаном контакту са свим словима и, користећи их у разним свакодневним активностима, деца их индивидуално усвајају свако сопственим темпом и редом. Учење читања по комплексном поступку заснива се, пре свега, на индивидуалном раду. Иако по претходним знањима одељење никада није хомогена средина (постоје ученици који знају већи или мањи број слова, као и они који не знају ниједно слово), наставник примењујући комплексни поступак мора имати на уму следеће: сваки ученик мора да напредује у односу на властите интелектуални способности. Према томе, у процесу извођења овог поступка не постоје јединствени захтеви за све ученике, сваком ученику прилази се с посебним циљевима и задацима, у зависности од квантитета и квалитета његовог знања, као и од његових способности да брже или спорије напредује. А ипак, одељење се схвата као колектив с мање или више заједничких интереса (Милатовић, 1990).

Комплексни поступак претпоставља целовито схватање речи и реченица. Значи, слова се не усвајају појединачно већ целовито, синхронизовано, у контексту целокупног живота у учионици. За примену комплексног поступка очигледност мора посебно бити организована. Комплексни поступак захтева од ученика максимално ангажовање и висок степен самосталности. Ученик сам одабира одређене активности, сам се ангажује (уз руковођење наставника) и то га мотивише, јача његова осећања самоуверености.

Специфичности комплексног поступка манифестују се и у коришћењу методичко-дидактичког материјала. Почетнице за коришћење овог поступка рађене су на посебан начин и њихово коришћење захтева посебне облике методичке организације. Обично се уз Почетницу дају разни методичко-дидактички прилози: сликовница, мала ђачка словарица, формулар за регистровање претходног знања и праћење напредовања ученика, први текстови за учење читања и писања, збирка текстова за читање и мала пластична фолија за слагање слова.

Комплексни поступак уважава индивидуалне особине сваког ученика, ученик је у средини наставног рада, све је подређено његовим могућностима. У раду по овом поступку, како би рекли теоретичари књижевности, форма је подређена садржини – наставник не робује одређеним методичким парадигмама. Његов рад није

формалистички. Напротив, наставник је креатор који добро организованим активностима утиче на развијање способности ученика (Милатовић, 1990).

Када практично, у учионици спојимо обраду слова комплексним поступком и интерактивну наставу, онда добијемо ученике активне на часу и задовољне на крају часа.

Комплексни поступак је изменио однос између наставника и ученика. Наставник не одржава наставу на класичан начин, нема обраде градива на начин у коме је наставник веома активан а ученици пасивни, „уместо тога он на часовима организује различите заједничке активности у којима учествују сви ученици без обзира на разлике у знању. У току свих четрдесет пет минута часа сви су подједнако и потпуно активни, те тако свако ради на нивоу свога знања, сваки има могућности да нешто постигне и да у нечем напредује”. Постоји посебна табела у којој се региструје и прати напредовање ученика (Жежељ Ралић, 2004).

Информационо-комуникационе технологије у настави

Настава уз помоћ рачунара је максимално информатизована и зато даје ученицима и наставницима низ могућности од којих ћемо навести само неке. Она омогућује:

- регулисање и управљање процесом учења;
- праћење напредовања ученика;
- израду шема, табела, графичких приказа, емитовање музике, фотографија, комуникацију са изворима знања, приступ интернету;
- коришћење рачунара као најсавременијег информатичког медија у свим етапама наставног процеса;
- индивидуализацију и диференцијацију процеса учења.

Данас у томе много доприносе информационо-комуникационе технологије. Образовни софтвери и базе података чине основу за истраживања и самостални рад ученика (Мандић, 2001).

Закључак

Учитељ своју педагошку креативност може да изрази кроз артикулацију наставе под условом да му је познат цео дидактички репертоар и да је у стању да га прилагоди захтевима програма и узрастним и другим карактеристикама ученика. Неопходно је да учитељ добро познаје и различите дидактичке иновације које су развијене као резултат системских истраживања чинилаца, компоненти и ефеката учења и наставе. Реч је о учитељевом познавању савремених наставних система, као што су проблемска настава, настава путем открића, поједине стратегије наставе уз помоћ компјутера, разне варијанте и модели диференциране и индивидуализоване наставе, нови системи евалуације наставног процеса и резултата наставе.

Мотивација се јавља у свакој људској активности, без обзира на облик, садржај и друге карактеристике активности. Свака активност код човека подразумева постојање неког покретача, који може постојати бар у виду неке елементарне побуде активности. Мотивација ученика за учење и школско постигнуће је велики проблем који се јавља највише код ученика старијих разреда. Данас је све присутније становиште да је школско постигнуће производ сложене мреже односа између наставника и ученика у којој се формира идентитет успешног и неуспешног ученика са високим, умереним или ниским самопоштовањем који узроке властитог успеха и неуспеха приписује себи или спољашњим околностима.

Одговарајућа, адекватна настава, то је настава заиста окренута детету, што значи да свако дете у њој добија шансу за потпуни развој сопствених способности. Најважније је помоћи ученицима да открију оно у чему су добри и омогућити им да се тиме баве на свој начин. У сваком случају, награда је много ефикаснија од претње и казне у обезбеђивању креативног рада.

Позитивно самовредновање, односно прихватљива слика о себи, осећај личне важности, не само пристајање на разлике, већ подстицање различитости и оригиналности, то су темељи не само креативног исказивања него и развоја креативних потенцијала и учитеља као субјекта наставе.

Литература:

- Brofi, Dž. (2015). *Како мотивисати ученике да уче*. Београд: CLIO.
- Вилотијевић, М. (2000). *Дидактика II*. Београд, Учитељски факултет.
- Vulfolk, A., Нјуз, М. и Volkar, V. (2014). *Психологија и образовању II*. Београд: CLIO.
- Гојков, Г. (2003). *Документологија*. Вршац: Виша школа за образовање васпитача.
- Ђорђевић, Ј. и Ђорђевић, Б. (2016). *Природа даровитости и подстицање развоја*. Београд: Српска академија образовања
- Жежељ Ралић, Р. (2004). *Почетница за српски језик*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Јукић, С. (2001). *Настава у којој ученик мисли*. Вршац: Виша школа за образовање васпитача.
- Квашчев, Р. (1980). *Способности за учење и личност*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Kols, M., Vajt, Č. i Braun, P. (2004). *Научите да учите*. Београд: Креативни центар.
- Мандић, Д. (2001). *Информациона технологија у образовању*. Српско Сарајево: Филозофски факултет.
- Милатовић, В. (1990). *Настава почетног читања и писања*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.

Zorica Vlajkovic, master pedagogue

Snezana Vlajkovic, primary class teacher, specialist (of methodology teaching of

Serbian language), pedagogic advisor

Primary school "Mara Jankovic", Kusic

CREATIVE TEACHING OF INITIAL READING AND WRITING IN THE EDUCATION OF GIFTED STUDENTS

Summary: The school, as the institution where the educational and pedagogical process is being implemented, has the task of building successful individuals, thereby contributing to the success of the society. One of the objectives of compulsory education is to create motivation in students for further education and preparation for a life in the world that is constantly changing. In order to achieve that goal, students' development should be promoted in the direction of their own growing creativity and personal initiative. The creativity of the teacher is a requirement for the development of pupils' creativity. Creativity is a complex ability combined of numerous factors that support and back up creativeness. (J. Djordjevic). Aptitude may not appear and remain undiscovered. This usually happens in inadequate or unfavorable environmental conditions that surround children or in which children live in, when they cannot recognize themselves, when they are not faced with activities that would awaken and encourage dormant creative abilities. Gifted students should be allowed to get to know themselves, to learn and adopt research methods, procedures and techniques, required to complete their tasks and finish them till the end. Creativity, in fact, refers to the ability to find new solutions, to inspect problems from a different perspective, to create new views and ideas, new insights, that is accepted as something that has a social, spiritual, aesthetic, scientific or technical value. Teachers of modern school should respect and enable the unity of each student and

provide wide range of actions. For the creative teaching of the Serbian language, with general didactic principles, the following principles are especially emphasized: the principle of research and creation, the principle of interest, the principle of practical application and the principle of the text.

Key words: creative teaching, initial reading and writing, gifted students.

